

Міністерство освіти і науки України
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра економіки природокористування та економічної теорії

Затверджено

Проректор з науково-педагогічної
і навчальної роботи та рекрутації
проф. Гаврилюк С.В. _____

« ____ » _____ 20__ р.

Інституційний механізм природокористування

Програма

вибіркової навчальної дисципліни

підготовки магістра

спеціальності 8.18010017 «Економіка довкілля і природних ресурсів»

Програма навчальної дисципліни «Інституційний механізм природокористування» для студентів спеціальності 8.18010017 «Економіка довкілля і природних ресурсів», - 10 серпня 2015 р. – 8 с.

Розробники:

к.е.н., старший викладач кафедри економіки природокористування та економічної теорії

_____ **Матвійчук Н.М.**

Рецензент:

д.е.н., проф., завідувач кафедри економіки природокористування та економічної теорії

_____ **Стрішенець О. М.**

Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри економіки природокористування та економічної теорії

протокол № 1 від 27 серпня 2015 р.

Завідувач кафедри: _____ (О.М. Стрішенець)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією інституту економіки та менеджменту

протокол № 1 від 2 вересня 2015 р.

Голова науково-методичної комісії інституту _____ (Бегун С.І.)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою університету

протокол № 1 від 22 вересня 2015 р.

Вступ

Програма навчальної дисципліни «Інституційний механізм природокористування» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів спеціальності «Економіка довкілля і природних ресурсів».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є особливості функціонування інституційного механізму природокористування, в тому числі таких його складових інститутів, як базисні інститути, інститути регулювання, економічні та екологічні інститути.

Міждисциплінарні зв'язки: дисципліна **„Інституційний механізм природокористування”** входить до циклу професійно-орієнтованих дисциплін, які формують фахівців з економіки довкілля та природних ресурсів. Даний курс вивчається у комплексі з вивченням таких дисциплін, як „Економіка довкілля і природокористування”, „Екологічний менеджмент”, „Моніторинг еколого-економічних систем”, „Економіка землекористування” „Екологічне право” тощо.

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів:**

1. Методологічні основи інституційного механізму економіки природокористування.
2. Функціонування інституційного механізму природокористування в Україні.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни “Інституційний механізм природокористування” є вивчення функціонування інституційного механізму природокористування, в тому числі таких його складових інститутів, як базисні інститути, інститути регулювання, економічні та екологічні інститути.

Основними завданнями вивчення дисципліни “Інституційний механізм природокористування” є:

– вивчити теоретичні основи інституційного механізму природокористування;

– дослідити функціонування інституційного механізму природокористування як системи інституцій, форм, методів, способів та інструментів забезпечення збалансованого природокористування для вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем з метою забезпечення сталого розвитку;

– надання студентам теоретичних знань та практичних навичок з надзвичайно актуальної проблеми, пов’язаної з інституалізацією сфери природокористування в Україні.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

– теоретичні основи інституційного механізму економіки природокористування;

– основи функціонування національного інституційного механізму природокористування;

– суть, проблеми та перспективи державного управління природокористуванням та охороною навколишнього природного середовища;

– систему органів управління природокористуванням;

– особливості функціонування різних форм власності на природні ресурси;

– систему нормативно-правових актів, які регулюють природокористування та охорону навколишнього середовища;

– шляхи підвищення ефективності природокористування на основі економічних методів управління;

– основні напрямки екологізації економіки України.

вміти :

– чітко обґрунтовувати понятійно-термінологічний апарат дисципліни «Інституційний механізм природокористування»;

– обґрунтовувати при прийнятті рішень форми, методи, способи та інструменти забезпечення збалансованого природокористування для вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем з метою забезпечення сталого розвитку;

– приймати ефективні рішення по впровадженню заходів щодо збереження навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів з метою задоволення виробничих потреб суспільства, формування екологічно безпечного середовища, забезпечення стабільного і достатнього фінансування природоохоронних програм.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 години/4 кредити ECTS.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Методологічні основи інституційного механізму природокористування

Тема 1. Інституційний механізм природокористування як основа сталого розвитку.

Теорія екологічного регулювання. Концепції екологоорієнтованого розвитку. Суть, структура та значення інституційного механізму природокористування. Мета, цілі, функції, принципи побудови та функціонування інституційного механізму природокористування. Об'єкти та суб'єкти механізму. Економічні інструменти інституційного механізму природокористування. Основні принципи функціонування механізму природокористування в Україні. Проблеми та напрями формування інституційного механізму природокористування в Україні.

Тема 2. Загальна характеристика основних видів природних ресурсів. Оцінка природних ресурсів.

Природні ресурси як фактор соціально-економічного розвитку та складова національного багатства. Мінерально-сировинні ресурси. Земельні ресурси. Лісові ресурси. Водні ресурси. Ресурси атмосферного повітря. Оцінка природних ресурсів.

Тема 3. Право природокористування. Типи і види природокористування.

Право природокористування. Загальне та спеціальне природокористування. Класифікація видів і типів природокористування. Історичні типи природокористування.

Тема 4. Право власності на природні ресурси.

Особливості права власності на природні ресурси. Державна власність на природні ресурси. Комунальна власність на природні ресурси. Приватна власність на природні ресурси. Охорона та гарантії права власності на природні ресурси. Види прав власності на природні ресурси в зарубіжних країнах. Інституалізація форм власності в Україні.

Тема 5. Економіко-екологічна складова сталого розвитку.

Сталий розвиток у контексті суспільно-економічних проблем XXI ст. Принципи концепції сталого розвитку. Індекси сталого розвитку. Необхідність забезпечення сталого розвитку в Україні. Проекти концепції сталого розвитку України: можливість їх вдосконалення та застосування. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020». Напрями забезпечення сталого розвитку в Україні: екологічний та економічний аспекти.

Змістовий модуль 2. Функціонування інституційного механізму природокористування в Україні

Тема 6. Державне управління природокористуванням та охороною навколишнього природного середовища в Україні.

Поняття і зміст державного управління природокористуванням і охороною навколишнього природного середовища. Облік природних ресурсів. Планування використання і охорони природних ресурсів. Екологічна експертиза. Стандартизація і нормування в галузі охорони навколишнього природного середовища. Контроль за використанням і охороною природних ресурсів. Моніторинг ефективності природоохоронної діяльності.

Тема 7. Система органів управління природокористуванням.

Система органів управління природокористуванням і охороною довкілля та їх повноваження. Державні органи управління загальної компетенції. Державні органи управління спеціальної компетенції. Міністерство екології та природних ресурсів України та його повноваження у сфері охорони навколишнього середовища. Державне агентство геодезії, картографії та кадастру та його повноваження у сфері охорони навколишнього середовища. Державне агентство водних ресурсів України: основні завдання в сфері природокористування. Державне агентство лісових ресурсів України: основні завдання в сфері природокористування. Державне агентство рибного господарства України: основні завдання в сфері природокористування. Роль Державної екологічної інспекції та Державної служби геології та надр України в управлінні природокористуванням і охороні довкіллям. Інші центральні органи виконавчої влади у забезпеченні раціонального природокористування. Правові питання участі громадськості в управлінні природокористуванням та охороною довкілля.

Тема 8. Екологічна політика держави.

Необхідність охорони навколишнього середовища. Екологічна політика: суть та значення. Мета і принципи екологічної політики. Стратегічні цілі і завдання національної екологічної політики. Завдання національної екологічної політики, спрямовані на екологічно збалансоване використання природних ресурсів. Інструменти національної екологічної політики та напрями їх вдосконалення.

Тема 9. Нормативно-правова база забезпечення раціонального природокористування.

Суть та значення екологічного права. Характеристика основних нормативно-правових актів в сфері природокористування та охорони навколишнього природного середовища. Екологічні права та обов'язки громадян.

Тема 10. Фінансування природоохоронної діяльності в Україні.

Фінансове забезпечення природоохоронної діяльності. Джерела фінансування екологічних заходів та програм. Фонди охорони навколишнього природного середовища. Цільове використання фінансових ресурсів фондів охорони навколишнього природного середовища. Проблеми та перспективи фінансування природоохоронної діяльності в Україні. Економічне стимулювання раціонального природокористування.

Тема 11. Екологічний менеджмент.

Суть та значення екологічного менеджменту в управлінні підприємством. Ознаки екологічного менеджменту. Міжнародні стандарти ISO серії 14000 “Системи управління навколишнім середовищем”. Функціонування систем

екологічного менеджменту в Україні. Проблеми та перспективи впровадження систем екологічного менеджменту на підприємствах України.

Форма підсумкового контролю успішності навчання

Формою підсумкового контролю успішності навчання є залік.

Методи та засоби діагностики успішності навчання

В процесі вивчення дисципліни “Інституційний механізм природокористування” використовуються наступні методи діагностики успішності навчання: усне опитування, письмові роботи, контрольні роботи, самостійні роботи, тестові завдання, залік.

Список джерел

1. Гордєєв О. Концептуальні підходи до сутності інституційного механізму / О. Гордєєв // Публічне управління – С. 36-42.
2. “Зелена” економіка крізь призму трансформаційних зрушень в Україні / Б. В. Буркинський, Т. П. Галушкіна, В. Є. Реутов. – Одеса: ІПРЕЕД НАН України – Саки: ПП “Підприємство Фенікс”, 2011. – 348 с.
3. Данилишин Б. М. Економіка природокористування: [підручн.] / [Б. М. Данилишин, М. А. Хвесик, В. А. Голян] – К. : Кондор, 2009. – 465 с.
4. Заремба В. М. Інституціональний механізм раціонального аграрного природокористування в регіоні : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.06 / В. М. Заремба. – Рівне: Національний ун-т водного господарства та природокористування, 2008. – 20 с.
5. Институциональная экономика: новая институциональная экономическая теория : [учеб. для студ. высш. учеб. завед.] / под общ. ред. А. А. Аузана. – М. : ИНФРА-М, 2010. – 416 с.
6. Коржунова Н. В. Структуризація інституціонального забезпечення рекреаційного природокористування в Україні / Н. В. Коржунова // Економіка природокористування і охорони довкілля. – 2013. – С. 123-127.
7. Трансформація інституціонального механізму природокористування в умовах глобалізації: екологічні імперативи та системні суперечності: [монограф.] / [З. В. Герасимчук, І. М. Вахович, В. А. Голян, А. О. Олексюк]. – Луцьк: Надстир’я, 2006. – 228 с.
8. Костюченко Н. М. Економічне обґрунтування прийняття інституційних рішень у сфері природокористування / Н. М. Костюченко // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. – Випуск 258: в 4 т. – Том IV. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – С. 948-955.
9. Костюченко Н. М. Еколого-економічні основи формування інституційних механізмів сталого розвитку : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.06 - економіка природокористування та охорони навколишнього середовища / Н. М. Костюченко. – Суми : СумДУ, 2010. – 21 с.
10. Крисак А. І. Організаційно-економічні засади інституціонального забезпечення сільськогосподарського землекористування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. / А. І. Крисак. – К., 2009. – 20 с.
11. Коржнев М. М. Економіка природокористування / М. М. Коржнев. – К.:

Вид. КНУ. – 2005. – 99 с.

12. Макарова Н. С. Економіка природокористування: [навч. посібн.] / Н. С. Макарова, Л. Д. Гармідер, Л. В. Михальчук. – К.: Центр учбової літератури, 2007 – 322 с.

13. Мельник Л. Г. Екологічна економіка та управління природокористуванням: [підручн.] / Л. Г. Мельник, М. К. Шапочка. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2005. – 759 с.

14. Михненко А. М. Інституалізація суспільного розвитку : [навч. посібн.] / А. М. Михненко, Е. М. Макаренко, Н. Г. Макаренко. – К. : НАДУ, 2011. – 292 с.

15. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. академіка НАН України, д.т.н., проф., Б. Є. Патона. – К.: Державна установа "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України", 2012. – 72 с.

16. Норт Д. Інститути, інституціональні зміни і функціонування економіки / Дуглас Норт ; пер. с англ. А. Н. Нестеренко. – М. : Фонд екон. книги “Начала”, 1997. – 180 с.

17. Хвесик М. А. Сучасні напрями економічного забезпечення раціонального природокористування в Україні / за наук. ред. М. А. Хвесика, С. О. Лизуна. – К. : ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2013. – 64 с.

18. Черевко Г. В., Яцків М. І. Економіка природокористування. – Львів: Світ, 1995 – 208 с.

19. Марушевський Г. Б. Інституційні проблеми державного управління збалансованим розвитком в Україні / Г. Б. Марушевський // Державне управління: теорія та практика. – 2013. – № 2. – С. 14-23. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Dutp_2013_2_4.pdf